

Entrevista

Rosina Lajo,

Rosina Lajo ha dedicat tota la seva vida a l'ensenyament i a l'institut Jaume Vicenç Vives de Girona, que fa unes dècades era l'Institut, en majúscules. En va ser professora durant trenta-sis anys. Va començar a exercir-hi el 1960, quan estava situat al carrer de la Força; va viure'n el trasllat a la seu actual de les Pedreres i es jubilà com a directora del centre, després de la commemoració del 150è aniversari de la seva fundació. Va tenir un pas fugaç per la política, però en un moment crucial: va ser diputada entre 1977 i 1978, a les Corts Constituents, formant part de la candidatura socialista per Girona que va encapçalar Ernest Lluch. El seu pis convida el visitant a xafardejar lleixes i parets. Viu rodejada de llibre i obres, moltes de les quals d'artistes que són o han estat amics seus: Paco Torras Monsó, Emília Xargay, Danés Jordi, Enric Marquès, Lluís Perpinyà o Lluís Bosch Martí.

—Va arribar a Girona l'any 1960. Quina impressió en va treure?

—La Girona dels 60 és una ciutat trista i provinciana, una Girona grisa i negra, com deien en [Just Manuel] Casero, [Jaume] Guillamet, [Narcís-Jordi] Aragó i [Pius] Pujades. És una ciutat molt tancada, on al vespre la gent es queda a casa a veure la televisió, l'única que hi havia. De fet, em sembla que era una prolongació en petit del que ha havia viscut a Valladolid, que, tot i ser molt més gran que Girona, també era relativament petita, i també era una ciutat dominada per aquestes forces obscures, tancada, amb molt de capellà i molt de convent. A més, jo era molt jove i quan s'és jove es té tanta capacitat d'adaptació i t'ho mires tot amb uns ulls tan oberts! A Girona m'hi va dur la feina del meu marit, però de segui-

da vaig entrar a treballar a l'Institut, que encara estava al carrer de la Força. Vaig venir amb una carta de presentació per a mossèn Manuel Fuentes que em va fer Carme Serralonga, que havia estat directora de l'Institut-Escola creat per la Generalitat durant la II República, i llavors dirigia l'escola Isabel de Villena, on jo havia donat classes, a Barcelona. Va coincidir que buscaven una llicenciada en història i tot va resultar extremament fàcil. Quan l'historiador Santiago Sobrequés, que aleshores era director de l'Institut, em va rebre, es va entusiasmar: «No m'ho puc creure», em va dir. «Teníem un problema gravíssim que no sabíem com resoldre, i esperàvem trobar un professor d'història amb candeletes». Vaig entrar-hi i vaig donar-hi classes durant trenta-sis anys. En tot aquest

LLUÍS FREIXAS

Fotos: PERE DURAN

la passió per l'ensenyament

temps he fet grans amics. Avui, Girona és una ciutat que ha canviat moltíssim i que em té enamorada.

—El canvi de llengua no accentuava les possibles diferències?

—Aleshores es parlava poc català. Hi va haver la prohibició i l'ús de la llengua es reduïa a les relacions interpersonals, a casa. La llengua catalana no tenia presència a la vida pública. Després, em sembla que també hi va haver un cert abandó de determinats sectors. Jo vaig tenir la immensa sort que, quan em vaig casar, abans de venir a Girona, ens vam instal·lar a Barcelona i vaig assistir a classes del mestre Carles Riba, que era una personalitat venerada, que despertava molta admiració. És una forma privilegiada d'introduir-se en la cultura i la literatura catalanes. Eren unes reunions eminentment literàries amb molt poca gent. De fet, les classes es feien per ajudar Riba econòmicament. Ell era un home que vivia per la literatura i poc donat a les qüestions pràctiques. Amb la seva dona, Clementina Arderiu, formava un tàndem molt especial. Clementina Arderiu era una personalitat també molt atípica. Era un matrimoni de dues persones completament enamorades de la paraula.

—Quan va arribar a Girona va entrar com a professora a l'institut i ja no va deixar-lo fins a la jubilació. Quin record en té?

—Per a mi l'institut és vital. Hi he tingut una relació absolutament monogàmica. Des del principi ja vaig tenir molta sort amb les persones que vaig trobar-hi. Recordo el senyor Joaquim Florit, catedràtic de llatí, que també n'havia estat el director entre 1943 i

De Valladolid al Vicens Vives

Rosina Lajo Pérez (Valladolid, 1931) va arribar a Catalunya l'any 1954, quan es va casar amb Joan Dolera Ibañez, després de llicenciar-se en filosofia i lletres per la Universitat de la seva ciutat natal. Instal·lada a Barcelona en els seus primers anys de matrimoni, es va traslladar a Girona perquè li va portar la feina del seu marit, però immediatament es va incorporar a l'equip docent de l'Institut de Girona, que aleshores estava dirigit per l'historiador Santiago Sobrequés. Professora de geografia, història i història de l'art, ha exercit la seva professió en aquest centre durant 36 anys, fins a la jubilació, l'any 1996. Va formar part de la candidatura gironina del PSC-PSOE que va concórrer a les primeres eleccions generals, l'any 1977, en el número dos, i va ser diputada entre 1977 i 1978. Ha publicat els llibres *Lèxic d'art* (Akal, 1993), del qual és coautora amb José Surroca, i *La Constitución española de 1978* (Akal, 1983). Ha afirmat que va participar en política per «imperatiu ètic, en uns anys en què calia prendre partit», sense tenir-ne vocació. Assegura també que està enamorada de la seva professió i parla dels alumnes anomenant-los, en general, «els nois». Hauria preferit retardar una mica la jubilació, però ara es considera «rica en temps» i es dedica a viatjar, llegir i fer «una vida plàcida».

1960, abans de Santiago Sobrequés. Era un personatge singular, un gran enamorat del llatí i un gran enamorat de l'ensenyament, que estimava molt els nois i tenia grans aptituds docents. Solia dir que en lloc de cobrar un sou, ell hauria d'haver pagat per tenir el privilegi de donar classes. Era un home somrient, amb un gran sentit de l'humor, malgrat que la vida el va tractar molt malament. Ja he parlat de mossèn Fuentes, que exercia de professor de grec, i també era un home extraordinari. Recordo perfectament que quan m'hi vaig presentar estava a la clínica Muñoz, d'on era el capellà, llegint *Le Monde*. De Santiago Sobrequés, què en podria dir? També hi havia Enric Mirambell, que després va ser el primer director de la Casa de Cultura de Girona, que és un home magnífic, un autèntic cavaller. Jo era força jove, havia admirat molt algun dels meus professors, i arribar aquí i incorporar-me a un equip d'ensenyants em va semblar una meravella. Tota la meua carrera docent l'he exercida al Vicens Vives. No he conegut cap altre institut i quan em vaig jubilar, s'hi hagués pogut, encara m'hauria mantingut en actiu un temps més. He estimat molt els meus companys, els meus alumnes i la meua professió. És el meu gran Haver.

—Com era aquell institut?

—Estava molt depauperat, fins al punt que en alguna finestra en lloc de vidre hi havia un tros de cartró, però, al mateix temps, teníem un instrumental de primeríssima classe, tant en ciències naturals com en laboratori de física i química. Hi havia coses que són joies, com els mapes del cartògraf Justus Perthus, que estaven col·locats en un armari fet exprés, de manera que es podien pujar i baixar. Són uns mapes exquisits, una de les joies que es conserven de l'antic institut.

—A més dels canvis físics de l'edifici i de la multiplicació de centres de secundària, vostè ha viscut també un canvi molt important en les relacions entre professors i alumnes. Com el valora?

—Els alumnes d'aleshores eren molt més disciplinats i la relació entre professors i alumnes molt més jerarquitzada, com és lògic, perquè la societat, en general, era molt més disciplinada. No han canviat només les relacions entre professors i alumnes, han canviat les relacions entre els adults i els nens. Un amic arquitecte em deia fa poc: «Mira quina mala sort he tingut: quan era un nen i obria la nevera em deien "no toquis això, que és per al papa", i ara em diuen "no toquis això, que és per al nen"». Els nens són els reis de la casa i els adults fem gairebé el que els nens volen. Evidentment, a part que s'ha massificat l'ensenyament, en els vells temps la tasca del professor era molt més fàcil. Aleshores quan un professor castigava un nen a sortir més tard, per exemple, els pares hi anaven a interessar-se pel problema, a veure com podien ajudar i també a agrair la seva actuació com a educador. La relació era molt versallesca. Ara hi ha pares que defensen el nen de manera primitiva i unilateral. Hi ha casos i excepcions, i també nois magnífics, és clar, però, a grans trets, vivim una relaxació de tipus general, una pèrdua de les formes de cortesia, tot i que potser ara les podrem anar recuperant.

—Creu de veritat que hi ha indicis d'una certa recuperació?

—Crec que hi poden ser. En el nostre país, per desgràcia, el que patíssim una dictadura va fer que es veiés la disciplina com un signe reaccionari i això explicaria que siguem tan permissius, fins a l'extrem que, en els

«Ara els nens s'han convertit en els reis de la casa. Hi ha pares que els defensen d'una manera primitiva i unilateral»

anys de la transició, es polititzés tot, tot; fins les coses més senzilles, com podria ser una qüestió sobre l'aparcament en un centre educatiu. A l'institut es va sotmetre a votació si es podia reservar una zona perquè els professors hi deixessin els cotxes. Això es considerava progressista i d'esquerres, perquè si es reservava un espai per a professors sense sotmetre-ho a votació discriminàvem els alumnes, i ens indica fins a quin punt havíem polititzat la vida. És clar que era una estupidesa, i que avui veiem clar que els professors són adults, que romanen al centre, que van carregats amb material que necessiten per a la classe, i que els estudiants són joves, però hi havia aquest esperit igualitari artificial.

—No li sembla que els joves obtenen drets cada vegada més aviat mentre que es retarden els deures i les responsabilitats?

—Potser perquè els nens són un bé escàs...

—Un bé escàs? Tenir fills és qüestió de voluntat..

—Sí, és una qüestió de voluntat, però que significa un sacrifici i costa diners. És un acte de generositat molt gran. Costa molt realitzar-se individualment i alhora dedicar prou temps als nens. Avui una família amb tres fills és una família nombrosa. I d'altra banda, la vida s'ha prolongat moltíssim. Estem a prop de viure cent anys. Naturalment la infantesa s'ha de retardar i la joventut també s'ha

d'allargar, per això, potser, la joventut és un bé en alça. Ara sembla que tots vulguem ser joves i una de les indústries més potents és la indústria dels artificis per perllongar la joventut, per fer-nos semblar més joves del que som en realitat. És la síndrome de Peter Pan.

—Potser la joventut es perllonga i ens casem més tard, però als 45 anys els treballadors ja es troben en una edat de risc i en perill d'haver quedat tècnicament desfasats. No és contradictori?

—La caiguda del mur de Berlín i la desaparició de la Unió Soviètica han marcat una fita històrica. Sense posar en dubte els efectes beneficiosos que puguí haver tingut per als països de l'Est, a partir de la caiguda del mur el

capitalisme no té límits, s'ha tornat salvatge i exigeix cada vegada més al treballador, i a més li posa límits artificials. El mercat laboral demana un treballador cada vegada més jove i alhora cada vegada més experimentat, sense donar-li opció d'adquirir aquesta experiència: és una lògica extrema que busca la quadratura del cercle.

—I des que el capitalisme ha guanyat la partida definitivament, l'esquerra viu a la deriva?

—Jo crec que des d'aleshores vivim en un cert marasme. Els socialistes, o els que tenim una inclinació o una idea del socialisme completament compatible amb el capitalisme, hem de gestionar molt bé aquesta idea intentant servir una mica de parapet als treballadors, que probablement tampoc no els hauríem d'anomenar així. Però, vaja, el capitalisme s'ha endut el gat a l'aigua completament. El capitalisme i la mundialització permeten que una minoria privilegiada continuï vivint d'una forma molt diferent de la resta dels humans. Em sembla que la proporció no ha variat, el que ha canviat és el grau de desenvolupament.

—Això també deu fer callar consciències, suposo. Qui més qui menys té cotxe, ordinador, vacances i, potser, una mica d'ansietat, però dóna el sacrifici per bo.

—Sí. En aquesta època que vivim, a Europa, les reivindicacions que

apareixen són, en certa manera, menors: uns punts d'augment dels salaris, millores d'horaris per tenir més temps lliure, però ja no hi ha res urgent ni tan vital per lluitar en aquest món com quan els nens empenyien vagonetes a les mines als cinc anys i el capellà des de la trona deia: «En aquest poble, quan els nens s'aguanten drets ja poden treballar i es guanyen el pa». Això era aberrant, però passava; parlem dels segles XVIII o XIX. El món ha canviat molt i per bé, malgrat tots els malgrats. En el primer món, és clar.

—Vostè va ser molt crítica amb la reforma educativa. Com va viure el procés? Els seus darrers anys de docència, entre la reforma i la relaxació de les formes de què parlàvem, ¿van ser més difícils?

—Ara ja fa uns anys que no exerceixo i no sé tant com estan les coses, però pel que m'arriba hi ha hagut canvis molt substancials. Abans a l'institut hi havia els nois que volien estudiar i, per tant, s'havia fet una selecció; ara hi van tots i la qualitat del grup no pot ser la mateixa. Abans hi eren aquells que tenien interès en els estudis i ara hi són els que tenen interès en els estudis i els que no. A mi em sembla que se'ls hauria de mantenir separats, perquè hi ha nois i noies que hi van tan forçadament que, si abans parlàvem del dret a l'ensenyament, ara hauríem de veure

si podem salvar el dret a aprendre. No es pot estar en contra de la democratització de l'ensenyament, però no es pot confondre la democratització de l'ensenyament amb la igualació dels alumnes. ¿Com podem tractar igual els adults i els nens o com podem tractar igual els alumnes que són excel·lentíssims en matemàtiques i els nens que tenen dificultats o que estudien forçadament? S'ha de tractar i formar els nois segons la seva voluntat i segons la seva intel·ligència, i això no té res a veure amb condicions econòmiques ni socials. Qualsevol altra cosa és una utopia, simplement. Però, jo, en concret, he estat molt afortunada en aquest sentit, no sé si perquè sempre he tingut molt poca veu o perquè m'he estimat molt els meus alumnes i mai no he tingut cap problema personal amb ells. No he hagut d'expulsar mai ningú de classe ni en els vells temps ni els darrers. Jo crec que els alumnes s'han sentit bé amb mi, i deu haver estat una qüestió de sort, que tinc poca veu, i això els calmava [somriu].

—Manté relació amb algun antic alumne, potser amb algun dels que després ha destacat en algun camp?

—Sí, em continuo relacionant amb algun alumne i ens veiem una vegada al mes o així, sobretot amb els que s'han dedicat a l'ensenyament. He tingut alumnes, a més, que han destacat i han tingut trajectòries brillants, com Pia Bosch (actualment delegada del Govern de la Generalitat a Girona), l'alcaldessa de Girona, Anna Pagans, l'exministra Anna Birulés...

—Devia ser una alumna brillant, però ara ideològicament no coincidirien gaire.

—Era brillant, sí. Però sobre les evolucions polítiques, amb el pas del temps, el que m'estranya és que algú sigui comunista. Com es pot estar en un

«Jo no he hagut d'expulsar mai ningú de classe, ni en els vells temps ni en els darrers; he estat molt afortunada»

partit que és essencialment marxista? L'objectiu del marxisme era la conquesta de l'Estat per al repartiment. Qui hi pot creure avui, en això? És un impossible. Puc entendre una vinculació sentimental, però ideològica, ja no.

—La socialització de l'ensenyament també ha contribuït a fer de la universitat una fàbrica d'aturats. Com es pot fer perquè el nivell de formació dels ciutadans no acabi en una frustració perquè s'han generat expectatives que no es compleixen?

—No ho sé. Aquesta és la pregunta del milió, i no sabia pas com es pot resoldre. El fet que la gent accedeixi amb més facilitat als estudis, que hi hagi molta gent a les universitats, em sembla formidable i, com a principi, està molt bé. Una altra cosa és la realització pràctica, i potser seria convenient tenir ensenyaments més aviat compensatoris i també hauríem de ser més exigents en la universitat.

—Què li ha deixat el seu pas per la política?

—Recordo el pas pel Congrés com un fet molt enriquidor, però no tinc vocació política. Simplement m'ho van demanar i en aquell moment em va semblar oportú. El meu pas per la política va ser molt breu, però eren uns moments crucials. D'entrada, que m'elegissin em va semblar honorabilíssim. Aleshores volíem resoldre tots els problemes. Érem com nens amb sabates noves. Era un moment de gran optimisme, de gran esperança, havíem d'acaronar la lluna. Això d'una banda. De l'altra, recordo els inconvenients de les anades i vingudes de Madrid i, sobretot, el gran inconvenient era que tampoc no sabíem com posar-nos-hi i que tot es dirigia molt des de les cúpules dels partits. Estàvem pendents dels diaris per veure on es decantaven les coses, perquè no sabíem gaire bé cap on anàvem, què es podria aconseguir, ni a què s'hauria de renunciar.

Ara bé, si mirem aquells anys i ho analitzem en conjunt penso que ho vam fer bé, que ho va fer bé el poble, vaja. Quan es van convocar eleccions, el poble, que té la sobirania, va saber com fer-ho i va saber escollir, tot i que ens hi jugàvem molt. Ho va saber fer quan va sortir president Adolfo Suárez. Un segon pas, que també va generar un gran optimisme, va dur el socialisme al Govern. A l'etapa final del socialisme, que tots recordem, amb el procés de descomposició que va patir, el poble va tornar a encertar i el va enviar a l'oposició.

—Una persona de conviccions socialistes, encara que faci anys que hagi deixat la política activa i la militància, com viu un procés com aquell?

—Va ser molt dur. Durant un temps s'intenta resistir pensant que tot pot

ser infundat, es pensa en les enveges, en les males arts de l'oposició, però finalment es produeix una gran decepció que et pot dur a l'acratisme, a pensar que tots són iguals. Però jo espero que aquest període d'oposició hagi regenerat el socialisme. Ara és un altre moment d'optimisme. A veure quant ens dura l'esperança.

—Com veu ara els vuit anys de govern del PP? Li sembla que hi hagi hagut un retrocés?

—Els primers quatre anys de govern del PP eren els que els corresponien. Els altres quatre van ser molt negatius. Sembla que hagin servit per despertar vells dimonis.

—Ho diu perquè la qüestió dels nacionalismes i l'autogovern continua oberta?

—Sí. El nacionalisme és un dels problemes de més envergadura que té el país, al marge del terrorisme d'origen islàmic. Jo tinc l'esperança que ara s'aprofitarà la conjuntura per fer la revisió dels estatuts i que tots plegats ens assosseguem, que cadascú aconseguïsi avançar. Els nacionalismes no podran arribar a les seves aspiracions màximes, però potser es podrà arribar a un punt mitjà, un punt on tothom s'hi pugui sentir còmode encara que no plenament satisfet, com un retorn a la transició. Tot i això, em sembla que hi ha posicions massa maximalistes. Tot plegat s'ha de resoldre des del respecte, la tolerància i, si és possible, l'amor i la solidaritat. També s'ha de considerar quina és la situació europea: ara, quan s'estima que el 80% de les coses es decideixen a Brussel·les, augmentar l'autonomia per decidir realment sobre el territori pot resultar lògic, però augmentar-la per assimilar-se a un Estat, que és un règim en decadència dins d'Europa...